

2. - Կորոշել որ հայ ամսաթիվները հաստատուն ընթացք ունենան, նման Յուլեանին, եւ Նաւասարդ 1ը անշարժօրէն կը կապէ Օգոստոս 11ին:

3. - Կը սահմանէ որ նահանջի օրը դրուի Փետրուար 29ի դիմաց: Այս կանոնը կը պտնենք նաեւ «Տիեզերագիտութիւն եւ տոմար»ի մէջ, զլ. ՀԸ. էջ 88:

4. - Տարբերելով Շիրակացիէն, հայ ամսաթիվներով ՇԼԲ բոլորակի կանոն չի պատրաստեր, խառնախորաններու մէջն ալ տարին կը կանոնաւորէ Յուլեան աւմիսներու կարգով. հայ ամսաթիվներուն կու տայ չորրորդ տեղը եւ ծանօթութիւններու շարքին կը դնէ հայ ամսանունները՝ իր սահմանած կարգով³⁶: Խառնախորաններու օրինակներուն մէջ Յունուար 6ի դիմաց յիշատակուած են նաեւ հայոց շարժուն ամսաթիվները, որոնք Յովհաննէս Սրկ. իմաստասէրի չըջանին չեն պատկանիր, այլ խառնախորաններու օրինակութեան տարին ցոյց կու տան: Օրինակ. «Յայտնութիւն Քրիստոսի ի մեծ Հոռի ԺԱ. օրն է շարաթ եւ մկրտութեան օրն կիրակի»³⁷: Յայտնութիւն Տեառն Հոռի Ժ. եւ օրն է շարաթ եւ մկրտութեան օրն կիրակի»³⁸: Այս մէջբերութիւններէն առաջինը օրինակութիւն է հայոց 907 թուին. իսկ երկրորդը՝ հայոց 901 թուին:

Յակոբ Արմեցիին օրով՝ 1408ին, շատ էին յառաջացած թուական գործածողները, որոնց ինք կը յիշեցնէ Սարկաւազ Վ.ի բարենորոգումները. կ'առաջարկէ ջնջել յառաջացած թիւը եւ կամ տոմարական հաշիւներու մէջ՝ մէկ թիւ պակսեցնել տարեթիւէն, որպէս զի տարուան վերադիրը եւ եօթներեակը ուղիղ գայ³⁹:

* * *

Յարզ ըստածներէն կը հետեւի որ հայոց թուականի գործածութեան պատմութիւնը մեր առջեւ դանազան երեւոյթներ կը պարզէ, որոնց գլխաւորները երեք են.

Առաջին երեւոյթը տոմարագէտներու գործածած կանոնական թուականն է. այս թուականին ամբողջական շարքը 1էն մինչեւ 1064 կը գտնուի Անանիա Շիրակացիի

եւ Սարկաւազ Վ.ի անուններով մեղի հասած ՇԼԲ բոլորակներուն մէջ, ուր հայոց եւ քրիստոնէական տարեթիվներուն միջեւ եղած զուգընթացութեան կապը միշտ պահած է 552 տարուան տարբերութիւն:

Երկրորդ երեւոյթը տոմարագիտական հիմք չունի. անգիտակցարար գոյացած է՝ հայ ամսանուններով պատրաստուած օրացոյցներու սխալ գործածութենէն. որուն հետեւանքով, տարեթիւը մէկ թիւ առաջ դացած եւ բաժնուած է իրեն յատուկ օրացոյցէն՝ լուսինի օրերէն եւ կիրակիներէն: Յովհաննէս Սրկ. իմաստասէրի օրով, երբ ժողովրդական գործածութիւնը տարին կ'անուանէր 533, իրականին մէջ նոյն տարուան օրացոյցի օրերը ցոյց կու տային 532ի՝ հայոց տոմարական տարեթիւին լուսինը եւ կիրակիները:

Այս երեւոյթին համաձայն՝ տարեկան օրացոյցներու լուսինը եւ կիրակիները քրիստոնէական թուականի օրացոյցներուն հետ կը զուգընթանան 552 տարուան տարբերութեամբ. իսկ տարեթիւի անուանակոչումը յառաջացած ըլլալուն համար, տարիներու զուգընթացութեան կապը տարաժամօրէն կ'իջնէ 551 տարիի. որովհետեւ այս դրութեամբ,

1. - Քրիստոնէական եւ հայոց յառաջացած թուականին պատկանող տարեթիւները, որոնք իբր զուգընթաց դէմ դիմաց կու գան, նոյն օրացոյցը չունին, կը տարբերին կիրակիներու եւ լուսինի ծրնունդներու ամսաթիվներով:

2. - Չորս եւ հինգ տարին անգամ մը՝ նահանջ եւ պարզ տարիներ իրարու կը հանդիպին իբր զուգընթացներ. օրինակ՝ հայոց յառաջացած Ա տարին գրուած է Քրիստոնէական 552ի նահանջին դիմաց. եւ Քրիստոնէական 555ին դիմաց, որ պարզ տարի է, կու գայ հայոց յառաջացած Դ տարին, որ իբր տարեթիւ՝ նահանջ

36. Նոյն, էջ 160-183:

37. Նոյն, էջ 161:

38. Նոյն, էջ 70:

39. Նոյն, էջ 294-298:

է, իսկ իբր իրականութիւն՝ պարզ տարի է:

Անշուշտ մեր հայ տոմարագէտները չէին կրնար նման բան մը մտածել եւ անգրագիտութեան հետք՝ հանդուրժել յառաջացած տարիին գոյութեան:

3. - Առիթ կու տայ նոր սխալի մը՝ պատմական եւ տոմարական ապաժամութեան մը, երկդիմութեան մը, որով Շիրակացիի եւ իմաստասէրի ՇԼԲ բոլորակներու օրացոյցները կը փոխեն իրենց տարեթիւը. օրինակ.՝ հայոց 533ի օրերը, որոնք ճշտուած են Մեծ եւ Փոքր թուականի Յուլեան Ա. տարիով (տես Շիրակացիի եւ իմաստասէրի ՇԼԲ կանոնները), թուամանեանի Առձեռն տոմարացոյցին մէջ եղած են 534ի օրերը:

Երրորդ երեւոյթն է Սարկաւազագիւրը, որ հայ ամսաթիվներուն հաստատուն օրեր կու տայ, Նաւասարդ 1ը անշարժօրէն կա-

պելով Յուլեան տոմարի Օգոստոս 11ին: Սարկաւազագիւրին եւ քրիստոնէական թուականի զուգընթացութիւնը 552 տարուան տարբերութեան վրայ է:

Հայոց թուականի պատմութեան այս երեք երեւոյթներուն վրայ կրնանք աւելցնել նաեւ չորրորդ մը, այն տարեթիւներուն համար՝ որոնց մեկնութիւնը եւ քրիստոնէականին հետ զուգընթացութեան պայմանները պատմական յատուկ տեղեկութիւններու կը կարօտին:

Այժմ պիտի ջանանք այս չորս երեւոյթներուն տակ խմբել պատմական թուականներ կամ յիշատակարաններ, եւ ճշգրտել դանոնք՝ բնական երեւոյթներու պատմութեամբ եւ տոմարական սկզբունքներով:

(Շար. 2)

Հ. ԻԳՆԱՏԻՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎՐԴԻ ԱՍՈՐԻՈՅ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ ԴԱԻԹԻ

(Շար. տե'ս «Բազմավեպ» 1966, ք. 7-8, էջ 168)

Բ.

ՍԱՂՄՈՍՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սաղմոսներու մեկնութեանն ասորի եւ հայ բնագիրներուն զանազանութիւնը առիթ կու տայ որ մեր թարգմանութեան եւ սրբագրութեան մասին եղած կարծիքները համառոտակի յիշենք:

Հ. Զարհանալեան կը հաւաստէ թէ Սաղմոսները հաւանաբար արդէն թարգմանուած ըլլալուն պատճառով է՝ որ Ս. Մեսրոպ Առակաց գրքէն սկսած է իր

թարգմանութիւնը. եւ իբր հաստատութիւն, օրինակ կը բերէ Փարպեցիի եւ Թովմաս Արծրունիի վկայութիւնները:

Նախ-Սահակեան թարգմանութեան ուրիշ ապացոյց մը կը համարուի Ոսկերեւանի վարքին մէջ յոյն պատմիչին ըսածը՝ թէ Հայերը Ս. Գրքի թարգմանութիւնը սկսան Սաղմոսներէն, սուրբ Հայրապետին յորդորումով, երբ անիկա Փոքր Հայքի մէջ կը գտնուէր, իր աքսորովայրը:

Որքան անստույգ ըլլան այս եւ նման քանի մը յիշատակութիւններ, կարելի չէ, սակայն, այլապէս բացատրել ժամակար-

